

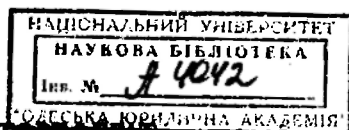
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БІРЮКОВ Руслан Миколайович

УДК 340.116:316.42

**НАЦІОНАЛЬНА ПРАВОВА СИСТЕМА
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
(ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ)**

**Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень**

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Одеса – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
БЕХРУЗ Хашматулла,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
професор кафедри права Європейського Союзу
та порівняльного правознавства

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
СТЕЦЕНКО Семен Григорович,
Національна академія прокуратури України,
завідувач кафедри державно-правових
дисциплін;

кандидат юридичних наук, доцент
ЛИСЕНКО Олена Миколаївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри порівняльного та Європейського
права Інституту міжнародних відносин

Захист відбудеться 5 червня 2011 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.136.01 Міжнародного гуманітарного університету за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 33.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Міжнародного гуманітарного університету за адресою: м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 33.

Автореферат розісланий 4 травня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д.В. Кравцов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Всі процеси, що відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства, несуть на собі відбиток дії глобалізації, яка обумовлює взаємозв'язок і взаємозалежність майже всіх сфер соціального життя шляхом їх універсализації й стандартизації. Цей процес створює реальні передумови для спільної діяльності людей поза межами національних держав, соціокультурних просторів, релігійних вірувань. У цьому і виявляється сутність глобалізації.

Держава, право і національна правова система в умовах світових глобалізаційних процесів піддаються трансформації, глибина і масштаб якої визначається їх цивілізаційною характеристикою, рівнем та динамікою їхнього розвитку, здатністю і потенціалом до змін. Функціонування національних правових систем в сучасних умовах залежить від значної кількості чинників, які дозволяють їм, не втрачаючи своєї цінності й самобутності, залучатися до глобалізаційних процесів.

Накопичення емпіричного матеріалу сприяє виявленню нових явищ і тенденцій світового розвитку. Розробка й опис різноманітних моделей універсализації й стандартизації в умовах глобалізації дозволяє виявити суперечливість та імпульсивність цих процесів. Теоретичне осмислення явищ і тенденцій, що відбуваються в рамках глобалізації, вимагає нового підходу, який сприятиме мобілізації потенціалу різних правових систем у розв'язанні проблем, які стоять перед світовою спільнотою.

Якщо феномену глобалізації, різним формам її прояву, а також наслідкам глобалізаційних процесів, приділяється в науковій літературі достатньо уваги (досліджується трансформація окремих компонентів національної правової системи), то проблема комплексної трансформації національної правової системи в умовах глобалізації, в рамках якої підлягають зміні майже всі її основні компоненти, не дістала належного висвітлення.

Дослідження цієї проблеми набуває особливої актуальності для національної правової системи України, оскільки ефективність її функціонування здебільшого визначається як її інтегрованістю у рамках регіонального права (тобто європейського інтеграційного простору), так і активною участю у загальносвітових економічних та політичних процесах. Ці процеси віддзеркалюють вплив глобалізації, у тому числі й правової глобалізації, на національну правову систему України.

Об'єктивному розумінню глобалізації, закономірностей і тенденцій розвитку сучасного суспільства, трансформації під її впливом національних правових систем сприяють наукові розробки, де аналізуються ці проблеми та шляхи їх вирішення. Вищезазначене обумовило обрання теми і мету дисертаційного дослідження, його наукову новизну і практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно плану наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» «Традиції та новачі в сучасній українській державності і правового життя» (державний реєстраційний номер 010611004970) на 2006–2010 рр., і є частиною наукової теми кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія» «Діалог сучасних правових систем. Адаптація правової системи України в європейське право» на 2006–2010 рр.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного і системного аналізу розглянути вплив глобалізаційних процесів на національну правову систему, визначити і дослідити основні напрями її трансформації у світовому глобалізованому просторі.

Поставлена у дослідженні мета обумовлює вирішення таких завдань:

проаналізувати генезис глобалістських ідей та концепцій, які знайшли відображення в дослідженнях різних авторів;

осмислити різноманітні теоретичні підходи до розуміння глобалізації як терміну і явища;

дослідити явище правової глобалізації та основні форми її прояву;

осмислити феномен наднаціонального права, його співвідношення з міжнародним і національним правом;

розглянути теоретико-методологічні підходи до аналізу трансформації національної правової системи в контексті глобалізаційних процесів;

визначити і проаналізувати основні напрями трансформації національних правових систем під впливом глобалізації;

виявити проблеми самобутності національної правової системи в умовах глобалізації;

проаналізувати концептуальні проблеми збереження самобутності національної правової системи України.

Об'єктом дослідження є національні правові системи, які існують у сучасному світі.

Предмет дослідження є основні напрями трансформації національної правової системи під впливом глобалізаційних процесів.

Методи дослідження. Дослідження здійснювалося на основі філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методологічних підходів і методів, які вважаються автором найбільш ефективними для вирішення поставлених дослідницьких завдань.

Основними методологічними підходами цього дослідження є діалектичний, компаративістський і функціональний. Автор послідовно використовує діалектичний підхід, аналізуючи суперечності глобального світу, найважливіші тенденції трансформації національної держави під впливом глобалізації. Даний підхід передбачає дослідження правових

систем на основі виявлення і вивчення загального, особливого, одиничного. Сутність права як соціального феномену є загальним для правових систем різного рівня. Такі сутнісні властивості права як нормативність, універсальність, загальність, системність, формальність тощо відображають загальне в праві, що відбивається у функціонуванні всіх правових систем (як наднаціональних, так і національних). Особливе у правовій системі виявляється в її типології, в рамках якої на передній план виходить проблема вибору критеріїв типологізації, таких як правові джерела, структура, історичні, національні, культурні відмінності тощо. Щодо цього дослідження особливе виражається в різноманітності правових систем. Одиничне виражається в конкретній національній правовій системі, як унікальному і неповторному явищі. Серед прийомів діалектичного аналізу особливого значення набули аналіз і синтез, перехід від кількісних змін до якісних; визначення причинно-наслідкових зв'язків та ін., що дозволило зрозуміти й пояснити суперечність, багатовимірність і альтернативність суспільного розвитку (п.п. 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 3.2, 3.2).

Компаративістський підхід дозволив зіставити різні інституційні моделі, більш повно описати динаміку змін у співвідношенні наднаціонального і національного права. Даний підхід було застосовано для виявлення загальних закономірностей та специфічних особливостей трансформації національної правової системи в умовах глобалізації (п.п. 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3).

Функціональний підхід дозволив продемонструвати високий рівень взаємодії компонентів національних правових систем та суб'єктів міжнародних відносин у глобальній системі, а також функціональність наднаціональних та національних правових систем. За допомогою даного підходу було визначено, яким чином процеси інтеграції і глобалізації впливають на національні держави, та механізми такого впливу (п.п. 1.2, 1.3, 2.1, 2.3, 3.2, 3.3).

В якості допоміжного методологічного інструментарію було використано історичний, формально-логічний та інші методи.

Теоретичною базою дослідження виступають розробки вітчизняних та зарубіжних науковців з теорії держави і права, філософії права, міжнародного права, порівняльного правознавства та інших галузей права, які досліджують основні характеристики й елементи правової системи, а також феномен глобалізації, форми її прояву і наслідки. Так, дослідженню правової системи, її елементного складу присвячені роботи С.С.Алексєєва, Х.Бєхруза, М.І.Байтіна, В.Г.Графського, М.А.Дамірлі, В.В.Дудченко, О.В.Зайчука, А.А.Козловського, М.І.Козюбри, А.Ф.Крижанівського, Л.А.Луць, С.І.Максимова, Г.В.Мальцева, С.О.Маркової-Мурашової, М.М.Марченко, В.С.Нерсєсянца, Ю.М.Оборотова, Н.М.Онїщенко, П.М.Рабіновича, М.В.Савчина, В.П.Сальникова, В.М.Синюкова, О.Ф.Скаун, Б.О.Страшуна, В.М.Сирих, Д.Т.Тихомирова, Ю.О.Тихомирова, Є.О.Харитонова та ін.

В останнє десятиліття вийшло багато робіт вітчизняних і російських авторів щодо різних аспектів проблематики глобалізації. Серед науковців, які займаються проблемами глобалізації, слід відзначити праці Р.Арутюняна, Є.У.Астапової, А.К.Вишнякова, В.Н.Денісова, М.Долішнього, О.З.Звонарьової, Н.А.Зелінської, В.Л.Іноземцевої, С.Ю.Кашкіна, І.І.Лукашука, Є.Г.Лукьянова, О.А.Львової, Ю.В.Макогона, В.У.Мицика, О.Л.Мозгового, В.Мозоліна, М.А.Мунтяна, І.М.Мисляєва, В.С.Нерсисянца, В.Н.Репецького, С.Соколенко, В.В.Сорокіна, А.П.Спиридонов, В.М.Шумілова та ін.

Нормативну та емпіричну базу дослідження складають історико-правові джерела: міжнародно-правові акти; чинне законодавство різних держав, перш за все, України, що відображають процес входження правової системи України до загальноєвропейських інтеграційних процесів, а також участь України у загальносвітових політичних та економічних структурах; політико-програмні документи; статистичні дані і матеріали, що відображають процес глобалізації.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційне дослідження є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним правовим дослідженням впливу глобалізації на основні компоненти національної правової системи, а також основних напрямків її трансформації.

Наукова новизна здійсненого дисертаційного дослідження конкретизується в тому, що:

уперше:

виявлено основні змістовні зміни в рамках трансформації національної правової системи, що відбуваються під впливом глобалізаційних процесів, в результаті чого піддаються впливу не окремі, а всі основні компоненти, які формують її структуру, хоча рівень такого впливу на кожен з них є різним;

виявлено основні напрями впливу глобалізації на національну правову систему, зокрема: універсалізація національного права; подальше посилення впливу міжнародного права на національне право; зміцнення позиції регіонального права в функціонуванні національної правової системи; вплив наднаціонального права як продукту глобалізаційних процесів на національну правову систему;

обґрунтовано посилення ролі права у глобізованому світі, що відображає його власну, соціальну та інструментальну цінність, завдячуючи якій процеси глобалізації набувають характеру управління ними, що мінімізує її негативні наслідки;

обґрунтовано необхідність такої форми залучення норм наднаціонального права до структури національного права, як правова фільтрація, яка забезпечує їх більш м'який вплив з максимальним урахуванням особливостей формування і функціонування відповідних національних правових систем;

удосконалено:

дослідження феномена самобутності національних правових систем як необхідної умови їх подальшого існування;

отримало подальший розвиток:

розробка проблем, пов'язаних з функціонуванням національної правової системи в умовах глобалізації.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення дисертації є внеском автора у подальший розвиток досліджень національної правової системи в умовах глобалізації.

Основні положення, висновки і рекомендації дослідження можуть бути використані у:

науково-дослідній роботі – сформульовані в ній положення й висновки розвивають і доповнюють уявлення про трансформацію національних правових систем в умовах глобалізації;

юридичній практиці – при удосконаленні правової системи України, зокрема, зміцненні її законодавчої бази з урахуванням глобалізаційних процесів;

освітній діяльності – при складанні учбових (або навчальних) планів і програм професійної підготовки фахівців, при підготовці і викладанні учбових дисциплін з теорії держави і права, міжнародного права і порівняльного правознавства.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри права Європейського Союзу і порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія» та кафедри теорії і історії держави і права Міжнародного гуманітарного університету.

Результати дослідження були апробовані на конференціях, а саме: 10-й Ювілейній звітній науковій конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів «Правове життя сучасної України» (м.Одеса, 27–28 квітня 2007 р.); III Міжнародному науковому семінарі «Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку» (м. Сімферополь – пгт. Партеніт, 17-20 квітня 2008 р.); Міжнародній науковій конференції, присвяченій пам'яті професора О.В. Сурілова «Питання удосконалення методології сучасної юриспруденції» (м. Одеса, 28–29 березня 2008 р.); III Всеукраїнському «круглому столі» «Актуальні проблеми філософії права (юридична герменевтика)» (м.Одеса, 12–13 грудня 2008 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 18–19 квітня 2008 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м.Одеса, 5-6 червня 2009 р.); X Міжнародних Ліхачовських наукових читаннях «Діалог культур і партнерство цивілізацій» (м.Санкт-Петербург, 14–15 травня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції молодих учених, аспірантів і студентів «Актуальні проблеми теорії і історії прав людини, права і держави», присвяченій пам'яті учених-юристів П.О.Недбайла,

О.В.Сурілова, В.В.Копейчикова (м.Львів–Одеса, 11–13 лютого 2010 р.); Міжрегіональній науково-практичній конференції «Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні (м. Івано–Франківськ, 8 грудня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу «Правове життя сучасної України» (м.Одеса, 21–22 травня 2010 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Держава і право в умовах глобалізації: реалії і перспективи» (м.Сімферополь, 16–17 квітня 2010 р.); V Міжнародному науковому семінарі «Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку» (м. Івано–Франківськ - Яремче, 22-25 квітня 2010 р.) у рамках II Міжнародного наукового симпозіуму «Дні порівняльного правознавства».

Публікації. Основні положення і висновки дисертації знайшли відображення у 9-ти публікаціях, 6 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено ВАК України.

Структура дисертації визначається метою і завданнями дослідження.

Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, поділених на 9 підрозділів і 4 пунктів, висновків і списку використаних джерел. Загальний об'єм роботи – 204 сторінок, з них 29 сторінок – список використаних джерел, що включає 292 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із науковими програмами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і джерела дослідження, його методологічні засади; висвітлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів роботи, наведено відомості про апробацію та публікації її основних результатів.

Перший розділ «**Теоретичні основи дослідження феномену глобалізації та його правовий прояв**» складається з чотирьох підрозділів, присвячених теоретичним основам дослідження такого складного соціального явища, як глобалізація, а також його правового прояву.

У *підрозділі 1.1. «Генезис досліджень глобалізації та її впливу на правову сферу»* автором проведено аналіз процесу формування та генерування основних глобалістських ідей та тенденцій, а також її основних концепцій на різних етапах розвитку суспільства. Складність феномену глобалізації та масштаби її прояву обумовлюють суперечки з приводу її генезису. Вчені й мислителі різних епох висловлювали власне бачення цієї проблеми і пропонували різні проекти, спрямовані на їх реалізацію. Розвиток та еволюція суспільства вказують на те, глобалізаційні засади мають давнє коріння і чимало цікавих прикладів у світовій історії. Специфічні універсалістські (глобалістські) тенденції були знайомі ще первісним суспільствам і ґрунтувалися на міфологічних й релігійних

переконаннях, і саме ці чинники були каталізаторами формування регулятивних засад їх соціального життя.

Ідеї свободи та рівності всіх людей на основі природного права виникли та розвивались ще у Стародавній Греції та Стародавньому Римі. Стимулом для прискорення глобалістських тенденцій став процес рецепції римського права, який почався в XI-XII ст. і завершився в XVII-XVIII ст. Глобалістських тенденції в XVIII-XIX ст. отримали відображення в концепціях мислителів цієї епохи (Ж.-Ж.Руссо, І.Кант та ін.).

Впродовж XX ст. глобалістські тенденції та ідеї отримали не тільки подальше обґрунтування, але й практичну спрямованість, та охопили майже всі сфери життя сучасного суспільства. З'явилася значна кількість досліджень, у яких визначалися основні поняття явищ, пов'язаних з глобалізацією, аналізувалися її цілі та основні напрямки проявів. Значним етапом на шляху універсалізації глобалістських ідей стало заснування у XX ст. міжнародних і регіональних політичних, економічних і гуманітарних організацій та установ, діяльність яких спрямована на реалізацію концепції всесвітнього правопорядку і досягнення загального миру, таких, як Ліга націй (1919–1939 рр.), а після Другої світової війни – Організація Об'єднаних Націй (1945 р.).

В останнє десятиліття XX ст. і на початку XXI ст. дослідження глобалізації отримали новий імпульс. Це виявилось в розробках дисертаційно-монографічного типу, а також в працях учених, у проведенні численних наукових конференцій, семінарів і «круглих столів». Ці розробки, присвячені феномену глобалізації, її сутнісно-змістовній характеристиці, формам її прояву, збагачили теоретичні основи дослідження держави, права і правової системи в умовах глобалізації.

У підрозділі 1.2. «Глобалізація як об'єкт теоретичного дослідження» глобалізація розглядається як складний феномен, аналізуються форми та масштаби її проявів. Наголошено, що глобалізація в сучасних умовах є провідною тенденцією світового розвитку. Її процеси охоплюють як окремих індивідів, так і цілі народи, держави, регіони і цивілізації. В поняття глобалізації включають значну кількість різних, іноді суперечливих, процесів, явищ, тенденцій. Підсумовуючи існуючі погляди, автор констатує, що глобалізація розглядається у широкому і вузькому сенсі. Якщо в широкому сенсі глобалізація – це, з одного боку, переростання національних і регіональних проблем в загальносвітові, а з іншої – формування загального господарського, соціального і природно-біологічного середовища в планетарному масштабі, то у вузькому сенсі вона трактується тільки в соціоекономічному аспекті, як перетворення національних, соціальних і господарських структур в цілісну і єдину геосоціоекономічну реальність.

Глобалізація, як складний процес, сприймається суперечливо. Поряд із позитивними моментами, які вона несе, глобалізація породжує й низку негативних тенденцій та процесів. Це призвело до формування антиглобалістського напрямку, розробці антиглобалістської ідеології.

Антиглобалізм, як сучасне явище, є адекватною відповіддю, направленою на прагнення зберегти національну самобутність, національні інтереси та національні інститути.

Дисертант розглядає глобалізацію як багатомірне явище: як процес, як нову ідеологію, як етап розвитку людської цивілізації, як неминучу стадію історичної динаміки.

У підрозділі 1.3. «Правова глобалізація: зміст і форма вираження» раскриваються зміст і форми вираження правової глобалізації. Приєднуючись до прихильників розуміння процесу глобалізації в широкому сенсі, автор стверджує, що у розв'язанні проблем глобалізації визначну роль відіграють правові чинники. Правова глобалізація є одним з найважливіших аспектів загальної глобалізації в сучасному світі й відображає всебічний її вплив на державно-правову сферу, що веде до трансформації, зміни й модернізації державно-правових інститутів, норм і відносин у рамках національного та наднаціонального права.

Звернуто увагу на те, що право не виступає визначальним вектором в глобалізуючому світі. Має місце відставання глобалізації права від глобалізації ринкової економіки, що, у свою чергу, обумовлює невідповідність глобального права вимогам ідеалу верховенства права. Разом з тим, право виступає як інструмент, який здатний управляти глобалізаційними процесами.

У підрозділі 1.4. «Загальнотеоретичний аналіз правової системи як об'єкту глобалізаційних процесів» дисертант розглядає правову систему як об'єкт глобалізаційних процесів. Правову систему представлено як складне і багатоаспектне явище, яке вміщує цілий ряд компонентів, що здійснюють не тільки нормативний, але й організуючий вплив на суспільні відносини. Компоненти правової системи знаходяться в стані взаємозв'язку і взаємозалежності, тим самим вони забезпечують існування і функціонування всієї системи. Розкрито її сутнісно-змістовну характеристику, визначено чинники, які впливають на її функціонування, перспективи розвитку і трансформації.

Наголошено увагу на вирішенні проблем оптимізації функціонування окремих компонентів правової системи, що підвищить ефективність функціонування всієї правової системи.

Другий розділ «Трансформація національної правової системи під впливом глобалізації: зміст та основні напрями» містить два підрозділи, чотири параграфи, в яких розглянуто основні напрями і зміст трансформації національної правової системи в умовах глобалізації.

У підрозділі 2.1. «Трансформація національної правової системи під впливом глобалізації: поняття та форми проявів» обґрунтовано положення про те, що правова глобалізація виявляється в трансформації національних правових систем, внаслідок чого відбуваються зміни формального і змістовного характеру. Вона може відбиватися на перетворенні найрізноманітніших компонентів правової системи. Міра цих

перетворень залежить від безлічі чинників, що визначають особливості цих компонентів (одні компоненти є більш пристосованими до таких змін, інші є консервативними й, відповідно, менш гнучкими).

Вплив глобалізаційних процесів на національну правову систему позначається на правотворенні і правотворчості, що представляють собою досить складні процеси. Правові норми, а також нормативно-правові акти, прийняті в таких умовах, як у формальному, так і змістовному аспекті, враховують специфіку глобалізаційних процесів. Правотворення і правотворчість в умовах глобалізації трансформуються, перш за все, в напрямку розширення їх соціальної бази, тобто все більше і більше суб'єктів приймають не пасивну, а найактивнішу особисту участь у цьому процесі.

Підкреслено, що посилення ролі права в умовах глобалізації проявляється в розширенні сфер правового регулювання, оскільки його об'єкт і предмет не тільки ускладнюються, але й розширюються. Все нові й нові сфери суспільних відносин включаються в правовий простір і, відповідно, вимагають появи нових засобів правового регулювання. У коло правового регулювання включаються усе нові суспільні відносини.

Дисертантантом значну увагу приділено дослідженню трансформації концепції джерел національного права в умовах глобалізації, яка виражається, з одного боку, в появі нових джерел (так, в систему джерел національного права входять принципи і норми міжнародного права), з іншого – у зміні значущості кожного з них. У результаті змін, що відбуваються в структурі джерел національного права, останнім часом все більше посилюється роль такого джерела права, як судовий прецедент. У рамках правових систем, що входять до романо-германського права або тяжіють до нього, судовий прецедент посилює свої позиції в якості важливого джерела права. Так, прийнятий у 2006 р. Закон України «Про виконання рішень і застосування практики Європейського Суду з прав людини», по суті, проголошує судовий прецедент джерелом права України.

Доведено, що під впливом глобалізаційних процесів значним змінам піддається і національна держава, що обумовлює формування принципово нових підходів до даної проблеми. Національна держава в умовах глобалізації змушена підпорядковуватися нормам, створеним без її участі та згоди, на основі заздалегідь делегованих нею повноважень міжнародним організаціям або регіональним об'єднанням. У таких випадках останні, ґрунтуючись на своїй правосуб'єктності, приймають вольові рішення у формі обов'язкових правових приписів, що часто набувають силу прямої дії.

В умовах глобалізації істотній зміні піддається концепція прав і свобод людини і громадянина, посилюються тенденції їх стандартизації. Визначальним у цьому плані стає питання про гарантії їх реалізації та дотримання, які забезпечуються на національно-державному і глобальному рівнях. Проблема прав і свобод людини перестала бути тільки внутрішньою справою держави і вийшла на наднаціональний рівень правового регулювання.

У підрозділі 2.2. «Основні напрями глобалізації національних правових систем» розглядаються основні напрямки впливу глобалізації на національну правову систему.

У пункті 2.2.1. «Універсалізація національного права» універсалізація розглядається як прояв глобалізаційних процесів, що відображаються у прагненні вироблення спільного, всеосяжного підходу до права, що означає введення в національні правові системи однакових норм. Проаналізовано основні напрями впливу глобалізації на національні правові системи, зокрема: універсалізація національного права (методами й прийомами якої є рецепція, гармонізація, уніфікація, стандартизація, адаптація, апроксимація та інфільтрація).

Дисертантом звернуто увагу на неточності використання у національному законодавстві України терміну «адаптація» для позначення стану зближення правової системи України до правової системи ЄС. Більш точним, таким, що відповідає характеристиці цього процесу, є термін «апроксимація», що відображає, швидше, процес наближення, ніж зближення.

У пункті 2.2.2. «Подальше посилення впливу міжнародного права на національне право» відображено положення про те, що найважливішим напрямком впливу глобалізаційних процесів на національні правові системи є зміна співвідношення міжнародного і національного права. У сучасних умовах посилюється вплив міжнародного права на функціонування національних правових систем. Перед міжнародним правом виникає цілий ряд нових завдань, вирішення яких вимагає застосування нових способів і підходів у взаємовідносинах з національним правом. Динаміка співвідношення міжнародного і національного права демонструє подальшу їх взаємозалежність і взаємовплив.

У пункті 2.2.3. «Зростання впливу регіонального права на національну правову систему» розкрито вплив регіонального права на процеси функціонування, трансформації та перспективи розвитку національної правової системи. В якості основних тенденцій розвитку суспільства в сучасних умовах названо глобалізацію і регіоналізацію. Регіоналізацію розглянуто як прояв інтеграційного процесу, в рамках якого більше проявляються особливості і специфіка різних суспільств, які іноді розділяються державними кордонами в рамках одного регіону. Регіональне право, яке формується в результаті інтеграції різних національних правових систем в рамках регіонів, носить наднаціональний характер, оскільки самі національні держави добровільно йдуть на часткове обмеження свого суверенітету, щоб регіональне право мало можливість одноманітного регулювання суспільних відносин за допомогою гармонізації законодавства і уніфікації правових норм. На сучасній політичній та правовій карті світу з'явився цілий ряд утворень та об'єднань, в рамках яких ідея регіоналізації та регіонального права отримала реальне втілення (ЄС, СНД, ЄвразЕС, ОХАДА, МЕРКОСУР та ін.).

У пункті 2.2.4. «Формування наднаціонального права і його вплив на національну правову систему» визначено сутнісну характеристику наднаціонального права, яка полягає в тому, що суб'єкти міжнародних відносин підставі добровільного волевиявлення виробляють систему правових норм, на базі яких відбувається формування наднаціонального правового простору. В якості суб'єктів наднаціонального права виступають як приватні особи (індивіди і юридичні особи), так і публічні особи (держави, міжнародні організації). Розкрито взаємозв'язок наднаціонального права з національним правом. Вказано на те, що наднаціональне право створює свій особливий правовий простір (правову сферу), у рамках якого відбувається взаємодія суб'єктів національного й міжнародного права. Феномен наднаціональності веде до того, що національні держави добровільно делегують частину своїх повноважень наднаціональним організаціям, об'єднанням, тим самим, обмежуючи свій державний суверенітет. Норми, прийняті в рамках наднаціонального права, є переважно нормами прямої дії на території різних держав. При цьому є можливим створення механізму додаткових правових гарантій з їх реалізації на національному рівні.

Третій розділ «Проблема збереження самобутності національної правової системи в глобалізуючому світі» складається із трьох підрозділів і присвячений проблемі, з якою в сучасному світі зіштовхується кожна національна правова система – збереження властивих рис, які визначають її самобутність в умовах зростаючих глобалізаційних процесів.

У підрозділі 3.1. «Самобутність національної правової системи: поняття та форми прояву» аналізується феномен самобутності національної правової системи та визначаються її основні характеристики. У державно-правовій сфері у сучасних умовах суспільного розвитку спостерігаються дві тенденції: до уніфікації й самобутності та до об'єднання й до самовизначення.

Феномен самобутності охарактеризовано як істотний і постійний прояв тих компонентів культурного надбання будь-якого суспільства, які виявляються функціонально необхідними для подальшого його існування, забезпечуючи його самозбереження та ідентичність при всіх змінах в нормативно-ціннісній і змістовній сферах. Самобутність є основою для збереження властивих кожному суспільству принципів соціокультурної регуляції.

Підкреслено, що самобутність національної правової системи відображає специфіку національної правової свідомості, правової культури, домінуючого праворозуміння, правового менталітету, що обумовлені національною правовою традицією, ціннісними орієнтирами в кожному окремо взятому суспільстві. В той же час, вона не може стати причиною їх ізоляції від процесів, що відбуваються у глобалізованому світі.

Самобутність національної правової системи, що виступає визначальним чинником її функціонування, обумовлює об'єктивні обставини, які визначають

її соціально-історичну своєрідність. До них, перш за все, відноситься цивілізаційна характеристика кожного суспільства, в рамках якого національна правова система функціонує і визначає ефективність ролі права у суспільстві. Саме у цій якості національна правова система є самотутнім явищем, що відображає практично всю специфіку й особливості тієї цивілізації, в рамках якої вона формується та функціонує.

Дисертантом зазначається, що правова система складається з різних за значенням, характером та змістом компонентів. Так, якщо одні компоненти правової системи мають стійкий і стабільний характер, то інші – мінливі і не такі усталені. До перших віднесено правові традиції, що формуються впродовж досить тривалого періоду під впливом сукупності таких сталих елементів суспільного життя, як мораль, релігія, культура та ін. До менш стабільних віднесено юридичну техніку, що постійно піддається зміні під впливом різних соціальних чинників внутрішнього і зовнішнього характеру.

У підрозділі 3.2. «Національна правова культура в умовах глобалізації» досліджено взаємозв'язок процесів трансформації національної правової системи в умовах глобалізації із впливом останньої на національну правову культуру. Правову культуру розглянуто як феномен, який формується в рамках відповідних культурно-цивілізаційних й правових традицій. Стан її функціонування, а також динаміка її трансформації, багато в чому залежить від дії цивілізаційних чинників. Відповідно, вплив глобалізації на дану сферу є не таким однозначним і всеосяжним, як на інші компоненти національної правової системи. У структурі національної правової культури виділяють так звані матеріальні й духовні складові. Зазначено, що вплив глобалізаційних процесів виявляється, перш за все, в матеріальній складовій правової культури. Що стосується їх духовної складової, що вона пов'язана з такими явищами духовного життя суспільства, як релігія, мораль, традиції та ін., то напевно чи можна говорити про їх трансформацію під впливом глобалізаційних процесів.

В глобалізованому світі кожна культура повинна розглядатися в світовому контексті, через усвідомлення своєї самотутності в контексті цінностей світових культур. Вплив глобалізації на правову культуру є не таким всеосяжним, як на інші компоненти національної правової системи. Так, в рамках кожної правової системи формується відповідна правова ідеологія, яка є сукупністю основоположних принципів, що визначають специфіку її функціонування. Наряду з правовою ідеологією, важливим фактором, який формує національну правову культуру, є правова психологія, що відображає масову правосвідомість. Правова ідеологія і правова психологія, як найбільш стійкі компоненти національної правової системи, виступають основою формування національних правових культур і забезпечують її самотутність.

У підрозділі 3.3. «Глобалізаційні процеси і проблема збереження самотутності національної правової системи» аналізується вплив

глобалізаційних процесів на трансформацію національної правової системи, чинників, що впливають на втрату або зміцнення її самобутності. Відзначено, що глобалізація, як системоутворюючий чинник, відкриваючи широкі можливості й обрії розвитку та процвітання національних правових систем, водночас сприяє руйнуванню їх самобутності та ідентичності шляхом впровадження стандартизації усіх сфер суспільного життя. Підкреслено, що для подальшого розвитку сучасного українського суспільства, необхідність збереження національних правових традицій повинна розглядатися у поєднанні з проблемами, пов'язаними з включенням України в європейські інтеграційні процеси. Наголошено, що ця обставина має особливе значення для ефективного функціонування національної правової системи України, заснованої, з однієї сторони, на правових традиціях українського народу, а з іншої – такої, що враховує процеси, які відбуваються на сучасному етапі розвитку світової спільноти.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** подано підсумки та визначено перспективи подальшого дослідження. Обґрунтовані та узагальнені наукові результати, отримані в процесі дисертаційного дослідження, виражено в таких положеннях.

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, яке полягає в осмисленні процесу і основних напрямків трансформації національної правової системи в умовах глобалізації. До найбільш вагомих наукових результатів роботи належать такі:

1. Глобалістські ідеї та концепції, спрямовані на універсалізацію різних сфер життя суспільства, які мають давню історію, в останній чверті XX ст. набували практичного спрямування. На сучасному етапі майже всі сфери життя підпадають під вплив глобалізаційних процесів: економічна, політична, соціальна, духовно-культурна та правова. Правова глобалізація виступає одним з найважливіших аспектів загальної глобалізації у сучасному світі, її всебічний вплив на державно-правову сферу призводить до трансформації, зміни і модернізації державно-правових інститутів, норм і відносин у рамках національного та міжнародного права.

2. У ситуації, що склалася, право, його цінність проявляється в новій якості відповідно до нових умов, і полягає, передусім, в якісних змінах, що відображують нове осмислення місця права у світі, що глобалізується. Ці обставини обумовлюють зміни в системі принципів права, способах їх застосування, структурі права, правовому мисленні, правовій свідомості, правовому менталітеті і правовій культурі, що формуються у рамках національної правової системи.

3. Глобалізація, як системоутворюючий чинник, здійснює різноспрямований вплив на основні компоненти національної правової системи. З одного боку, вона відкриває широкі можливості її розвитку і процвітання, а з іншого, сприяє руйнуванню її самобутності й ідентичності

шляхом універсалізації і стандартизації економічної, політичної, інформаційної, культурної й правової сфер.

4. Правова глобалізація проявляється в трансформації національних правових систем, що детермінує їх перетворення, зміни формального і змістовного характеру. Вона може відбиватися на різних компонентах національної правової системи. Міра цих перетворень залежить від безлічі чинників, що визначають особливості цих компонентів. Якщо одні компоненти є більш пристосованими до таких змін, то інші є досить консервативними і відповідно менш гнучкими.

5. Серед основних змістовних перетворень, що мають місце в умовах глобалізації в рамках правових систем, варто виділити наступні:

- трансформація правотворення і правотворчості, що в умовах глобалізації проявляється у розширенні їх соціальної бази. Все більше суб'єктів беруть активну і безпосередню участь в даних процесах. Трансформація правотворення і правотворчості відбувається також під впливом того, що в правовому полі з'являються нові проблеми, вирішення яких вимагає обов'язкового правового регулювання на національному і наднаціональному рівнях. Це, перш за все, проявляється у вдосконаленні процесуального законодавства;

- посилення ролі права в суспільному житті, що в рамках глобалізації проявляється в розширенні сфер правового регулювання. Це продиктовано тим, що і об'єкт, і предмет правового регулювання не тільки ускладнюються, але й поширюються, все нові сфери суспільних відносин потребують правового регулювання. У результаті цього з'являються нові правові норми, нові правові інститути й правові галузі;

- зміна концепції джерел права, яка проявляється, з однієї сторони, в появі нових джерел (включення до системи джерел національного права принципів і норм міжнародного права), а з іншої - в зміні значення кожного із них. Так, наприклад, останнім часом зростає роль судового прецеденту, який посилює свою позицію в системі джерел національного права в рамках правових систем, що входять до романо-германського права або тяжіють до нього. У національних правових системах, що входять до системи загального права, також відбуваються зміни, і пов'язані вони з посиленням ролі законодавства, що раніше вважалося неосновним джерелом права;

- істотна зміна концепції прав і свобод людини і громадянина та її правових основ. Визначальним в цьому відношенні стає питання гарантій їх реалізації і дотримання, що забезпечуються не лише на національному, але й на наднаціональному рівні. Проблема прав і свобод людини перестала бути виключно внутрішньою справою держави і набула статусу наднаціонального рівня;

- формування нового підходу до проблеми суверенітету національних держав. Таке явище як наднаціональність, що з'явилося в умовах глобалізації, відображає ситуацію, коли національна держава

вимушена підкорятися нормам, створеним без її згоди, на підставі заздалегідь делегованих нею повноважень міжнародним організаціям або регіональним об'єднанням.

6. Основними напрямками трансформації національної правової системи в умовах глобалізації є:

- універсалізація національного права, яка являє собою продуманий, запланований процес, спрямований на стандартизацію та уніфікацію правових норм і принципів в рамках національного права відповідно до норм національного, міжнародного й наднаціонального права, реалізується через такі методи й прийоми як рецепція, гармонізація, уніфікація, стандартизація, адаптація, апроксимація та інфільтрація;

- динаміка зміни співвідношення міжнародного і національного права має вираження в частковому визнанні деяких принципів і норм міжнародного права як повноцінних джерел національного права. Визнання і дія принципів міжнародного права у рамках національної правової системи перетворюються на засіб забезпечення спільного регулювання міжнародним і національним правом відповідних суспільних відносин;

- зростання впливу регіонального права на національне право, на його функціонування, трансформацію й перспективи розвитку. Основними тенденціями розвитку суспільства в сучасних умовах є глобалізація і регіоналізація. Врахування цивілізаційно-культурних традицій та цінностей, історичної долі, рівня соціально-економічного розвитку, національної самосвідомості, менталітету народів дає змогу інтегрувати можливості національних правових систем в межах регіональних правових просторів. На сучасній політичній і правовій карті світу з'явилися утворення і об'єднання, у рамках яких ідея регіоналізму і регіонального права отримала втілення;

- наднаціональне право – продукт глобалізації і представляє особливу сферу правового регулювання, в рамках якої взаємодіють суб'єкти національного і міжнародного права. На відміну від міжнародного права, у рамках наднаціонального права суб'єкти правових відносин делегують повноваження для ухвалення рішень, у тому числі нормативних, наднаціональним структурам, які надалі набувають властивості прямої дії на території національних держав. Суть наднаціонального права полягає в тому, що суб'єкти правових відносин на основі добровільного волевиявлення виробляють систему правових норм, що формують наднаціональний правовий простір. Наднаціональне право регулює, переважно, стосунки між юридичними і фізичними особами з питань, які не регулюються ні внутрішнім, ні міжнародним правом.

7. Самобутність національної правової системи відображає специфіку національної правової свідомості, правової культури, домінуючого праворозуміння, правового менталітету, що обумовлені національною правовою традицією, ціннісними орієнтирами в кожному окремо взятому суспільстві. Самобутність національних правових систем

має прояв в особливих компонентах правової системи, які відображають їх ідентичність на підставі підтримки властивих кожному суспільству принципів соціокультурної регуляції, обумовлених національною правовою традицією, ціннісними пріоритетами й орієнтирами в кожному окремому суспільстві: національній правовій свідомості, правовій культурі, домінуючому праворозумінні, правовому менталітеті.

8. Вплив глобалізаційних процесів на національну правову культуру, як складову національної правової системи, яка розглядається як феномен, що формується в межах відповідних культурно-цивілізаційних та правових традицій, є не настільки інтенсивним, як на інші компоненти національної правової системи, й здійснюється, перш за все, через дію на правову ідеологію – сукупність основоположних принципів, які визначають специфіку функціонування національної правової системи.

9. З метою мінімізації негативних наслідків глобалізації й збереження самобутності національних правових систем, уникнення і вирішення протиріч і м'якого входження норм міжнародного і регіонального права у національне право, значний інтерес викликає процес правової інфільтрації, який забезпечує максимальне урахування особливостей формування і функціонування відповідних національних правових систем. Завдяки правовій інфільтрації запозичуються саме ті положення, які не є чужорідними для відповідних національних правових систем. Ефективне використання механізму правової інфільтрації сприятиме безболісній та більш ефективній трансплантації правових положень, які містяться в міжнародних нормативно-правових актах або в законодавствах зарубіжних країн в національну правову систему.

10. Умовою оптимізації міжкультурного діалогу і взаємодії в умовах глобалізації є визнання на основі плюралістичної парадигми відмінностей, які існують між національними правовими системами. Плюралістична парадигма виходить з безумовного визнання відмінностей, багатомірності способів правового буття та правового мислення, необхідності активного міжкультурного діалогу не лише в міждержавному спілкуванні, але й на внутрішньодержавному рівні.

11. Правова культура України, як елемент правової системи України, являє собою симбіоз елементів окремих типів правових традицій та правових культур. Діалог між ними забезпечує ефективне функціонування національної правової системи, її інтеграцію в систему регіонального, міжнародного та наднаціонального права. На сучасному етапі розвитку суспільства проблема збереження національної правової традиції України, її національної самобутності зіштовхується з вимогами, які пред'являє глобалізація. Подальший розвиток сучасної правової системи України нерозривно пов'язаний як зі збереженням її самобутності, яка базується на національних правових традиціях, так і на здатності відповідати вимогам сьогодення, а саме: включення України до європейських інтеграційних процесів. Процес інтеграції України до європейського правового простору

не повинен перетворитись на самоціль. Між тим, цей процес має велике значення, бо з його допомогою можна забезпечити стабільний шлях розвитку українського суспільства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бірюков Р.М. Проблема становлення глобальної правової системи в епоху глобалізації / Р. М. Бірюков // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / ОНЮА. – О., 2009. – Вип. 48. – С. 354–359.
2. Бірюков Р.М. Теорія метафори, герменевтика та проблеми методології правової науки / Р.М. Бірюков // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / ОНЮА. – О., 2009. – Вип. 50. – 2009. – С. 54–60.
3. Бірюков Р.М. Глобалізація та її вплив на правову сферу / Р.М. Бірюков // Порівняльно-правові дослідження. – 2009. – № 2. – С. 105–111.
4. Бірюков Р.М. Вплив глобалізаційних процесів на формування правової політики національних держав / Р.М. Бірюков // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. – Миколаїв, 2010. – Вип. 39. – С. 290–297.
5. Бірюков Р.М. Право і глобалізація / Р.М. Бірюков // Юридичний вісник. – 2010. – № 1. – С. 36–41.
6. Бірюков Р.М. Трансформація правової політики держави в умовах глобалізації / Р.М. Бірюков // Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави: матеріали Міжнар. щоріч. наук. конфер. молодих вчених, аспір. і студентів, присвяч. пам'яті видатних вчених-юристів П.О. Недбайла, О.В. Сурілова, В.В. Копейчикова (м. Львів-Одеса, 11–13 лют. 2010 р.). – Львів – Одеса, 2010. – С. 123–125.
7. Бірюков Р.М. Глобалізаційні процеси: правовий вимір / Р.М. Бірюков // Держава та право в умовах глобалізації: реалії та перспективи : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Миколаїв, 16-17 квіт. 2010 р.). – С. 88–89.
8. Бірюков Р.М. Універсалізація національного права / Р. М. Бірюков // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конфер. проф.-викладач. та аспірант. складу (М. Одеса, 21–22 трав. 2010 р.). – О., 2010. – С. 682–683.
9. Бірюков Р.М. Правовий розвиток в умовах глобалізації / Р.М. Бірюков // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / ОНЮА. – О., 2010. – Вип. 52. – 2010. – С. 295–299.

АНОТАЦІЯ

Бірюков Р.М. Національна правова система в умовах глобалізації (основні напрямки трансформації). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень – Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, 2011.

Дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним правовим дослідженням впливу глобалізації на основні компоненти національної правової системи.

Проаналізовано генезис глобалістських ідей та концепцій, які знайшли відображення в роботах провідних вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Досліджено правову глобалізацію, як один з найважливіших аспектів загальної глобалізації. Правова глобалізація виявляється в трансформації національних правових систем, що детермінує їх перетворення, зміну як формального, так і змістовного характеру.

Виявлено та проаналізовано основні напрями впливу глобалізації на національні правові системи, зокрема: універсалізація національного права (методами й прийомами якої є рецепція, гармонізація, уніфікація, стандартизація, адаптація, апроксимація та інфільтрація); подальше посилення впливу міжнародного права на національне право; зміцнення позиції регіонального права в функціонуванні національної правової системи і вплив наднаціонального права як продукту глобалізаційних процесів на національну правову систему.

Отримало подальший розвиток розробка проблем, пов'язаних з функціонуванням національної правової системи в умовах глобалізації. Проаналізовано концептуальні проблеми збереження самобутності національної правової системи України в умовах глобалізації.

Ключевые слова: глобализация, правовая глобализация, наднациональное право, международное право, региональное право, национальная правовая система, трансформация национальной правовой системы, универсализация права, унификация права, самобытность национальной правовой системы, национальная правовая культура.

АННОТАЦИЯ

Бирюков Р.Н. Национальная правовая система в условиях глобализации (основные направления трансформации). – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений – Международный гуманитарный университет, Одесса, 2011.

Диссертация является первым в отечественной юридической науке концептуальным, правовым исследованием, целью которого является исследование основных направлений трансформации национальной правовой системы в условиях глобализации.

Сложность феномена глобализации и масштабы ее проявления обуславливают споры по поводу ее генезиса. В силу взаимозависимости государств, можно сказать, что корни глобализационных процессов уходят глубоко в историю, но все же, глобализация – феномен XX в., который стал объектом всесторонних научных исследований в последние десятилетия.

Правовая глобализация, представляющая собой один из важнейших аспектов общей глобализации в современном мире, отражает ее глубокое и всестороннее воздействие на государственно-правовую сферу, приводящее к трансформации, изменению и модернизации государственно-правовых институтов, норм и отношений в рамках национального, регионального и международного права.

Правовая глобализация проявляется в трансформации национальных правовых систем, детерминирующей их преобразование, изменение как формального, так и содержательного характера.

Представлена характеристика самобытности национальной правовой системы, имеющая определяющее значение для её функционирования. Самобытность национальной правовой системы отражает специфику национального правового сознания, правовой культуры, доминирующего правопонимания, правового менталитета, обусловленных национальной правовой традицией, ценностными приоритетами и ориентирами в каждом отдельно взятом обществе.

Ключевые слова: глобализация, правовая глобализация, национальная правовая система, международное право, наднациональное право, основные направления трансформации национальной правовой системы, самобытность национальной правовой системы, национальная правовая культура.

SUMMARY

Biryokov R.M. National Legal system in conditions of globalisation (main directions of transformation). – Manuscript.

This thesis stands for a Candidate's degree in Law, speciality 12.00.01 – theory of state and law, history of political and law doctrines – International Humanitarian University, Odessa, 2011.

The thesis is the first complex law research in domestic science on influence of globalisation on main components of national legal system.

The globalisation is examined as a system-making factor, that realises multidirectional influence on main components of national legal system. On the one hand, it opens great possibilities for its development and prosperity, and on

the other hand, facilitates terminating of its originality and identity by means of universalisation and standardisation of economic, political, informational, cultural and legal spheres. The genesis of the globalistic doctrines and concepts are analysed as they were reflected in publications of key domestic and foreign scientists.

The legal globalisation, as one of the mainest aspects of general globalisation is examined. The main directions of globalisation influence on national legal systems are determined and examined, particularly, universatisation of national law (which's methods and techniques are reception, harmonisation, unification, standardisation, adaptation, approximation and infiltration), the further influence of international law on national law, enforcement of positions of regional law in functioning of national legal system and influence of supranational law as a product of globalisational products on national legal system.

The issues of functioning of national legal system in conditions of globalization got its further development. The conceptual problems of preservation national legal system identity of Ukraine are analysed in conditions of globalization.

Key words: globalization, law globalization, supranational law, international law, regional law, national legal system, transformation of national legal system, universalisation of law, unification of law, identity of national legal system, national legal culture.